

A blue-tinted historical photograph showing soldiers in a tank during World War II. The soldiers are wearing M1 helmets and are positioned inside the tank, looking out towards a body of water. The tank's turret and hull are visible, and the background shows a distant shoreline with some structures.

UD.2. A SEGUNDA GUERRA MUNDIAL (1939-1945)

A **Segunda Guerra Mundial** comezou apenas vinte anos despois de finalizada a Gran Guerra. Esta deixara demasiados descontentos e feridas sen pechar, polo que podemos considerar a segunda das guerras mundiais como unha **continuación da primeira**.

A II GM tivo as características dunha **guerra total**, que se librou en todos os puntos do globo terráqueo. Total porque as batallas se desenvolveron en todos os espazos (campos e cidades), a todos os niveis (militar, político, económico, cultural) e implicaron a todos os cidadáns (soldados e poboación civil)

Por outra banda, foi unha contenda que tivo **orixes complexas e variadas**, na medida en que no seu seo acabaron fusionándose e confluíndo varias «guerras» locais derivadas de distintos motivos e causas, pero progresivamente entrelazadas e reforzadas.

1. AS CAUSAS E OS BANDOS BELIXERANTES

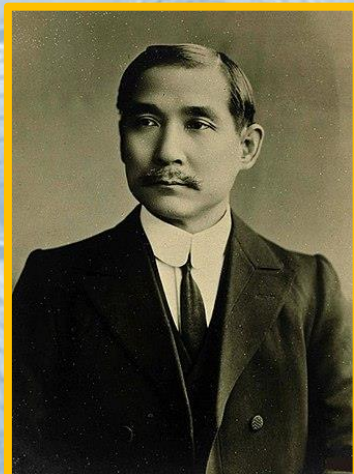
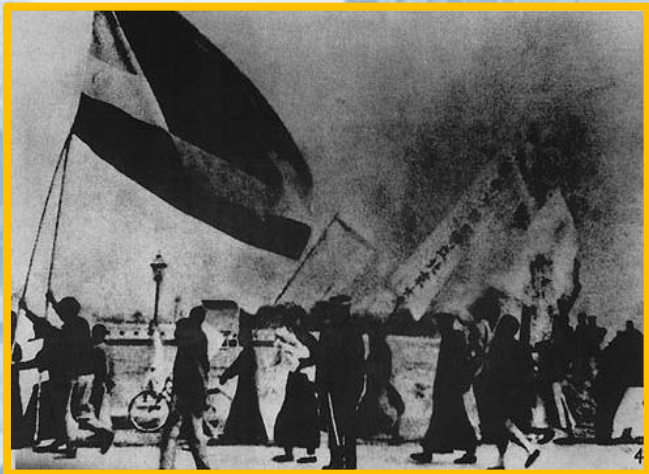
1.1. As causas do conflito

A/ Os conflitos latentes que deixara a Gran Guerra en Europa:

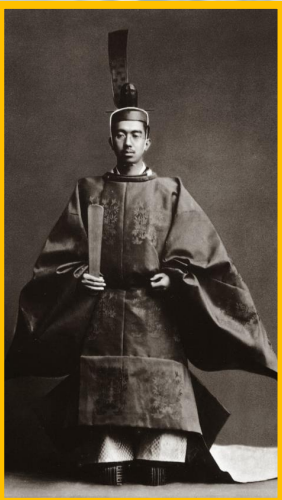
- **Nos países vencidos** (Alemaña, Austria ou Hungría), desconformes coas cargas impostas polos tratados de paz.
- Nalgúns **países vencedores** que quedaron descontentos como Italia, insatisfeita coas ganancias territoriais que obtivera.
- **Outros países**, como Polonia, Checoslovaquia ou Iugoslavia, estaban temerosos pola seguridade das súas fronteiras e, sobre todo, pola desconfianza cara a Alemaña.

B/ A oposición reservada e hostil da URSS cara ao mundo capitalista polas perdas territoriais respecto das súas tradicionais fronteiras anteriores a 1917.

C/ No Extremo Oriente, os focos de tensión xurdían do crecente **movemento antiimperialista** que cuestionaba a lexitimidade da presenza colonial europea.

D/ A aposta de Xapón por constituír un novo **imperio** na zona, excluindo as potencias occidentais e sometendo as poboacións nativas. O proxecto imperialista xaponés desafiaba tanto aos vellos imperios británico, francés ou holandés como ao novo imperialismo estadounidense.

1.2. Os bandos belixerantes

A/ As potencias do Eixe

- As chamadas potencias do Eixe foron **Alemaña, Italia e Xapón**, ás que se sumarían, xa iniciada a guerra, outros países (ata sumar 8)

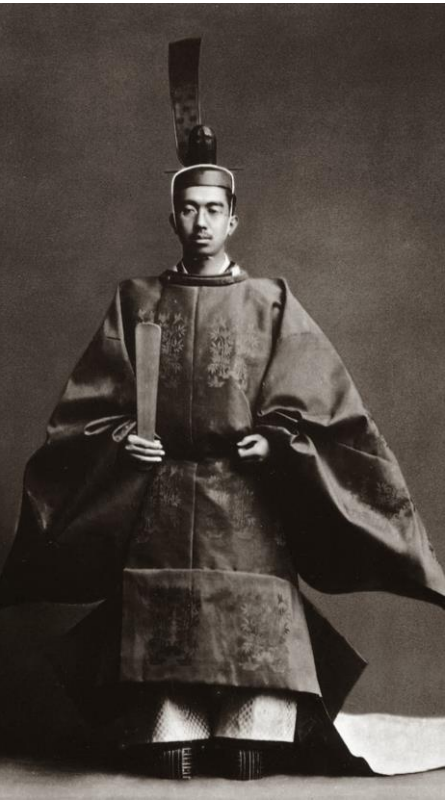
- **Alemaña** emprendera a senda do rearme militar masivo e a revisión das fronteiras centroeuropeas pola vía da negociación, da intimidación ou do uso da forza. Así, consentiuse a remilitarización de Renania (1936), a intervención na Guerra Civil española (1936-1939), a anexión de Austria —o Anschluss— (1938) e a ocupación dos Sudetes (outubro dese mesmo ano) e de gran parte de Checoslovaquia (marzo de 1939). Todo iso formaba parte do programa de expansión gradual nunca ocultado polo réxime nazi de Adolf Hitler.

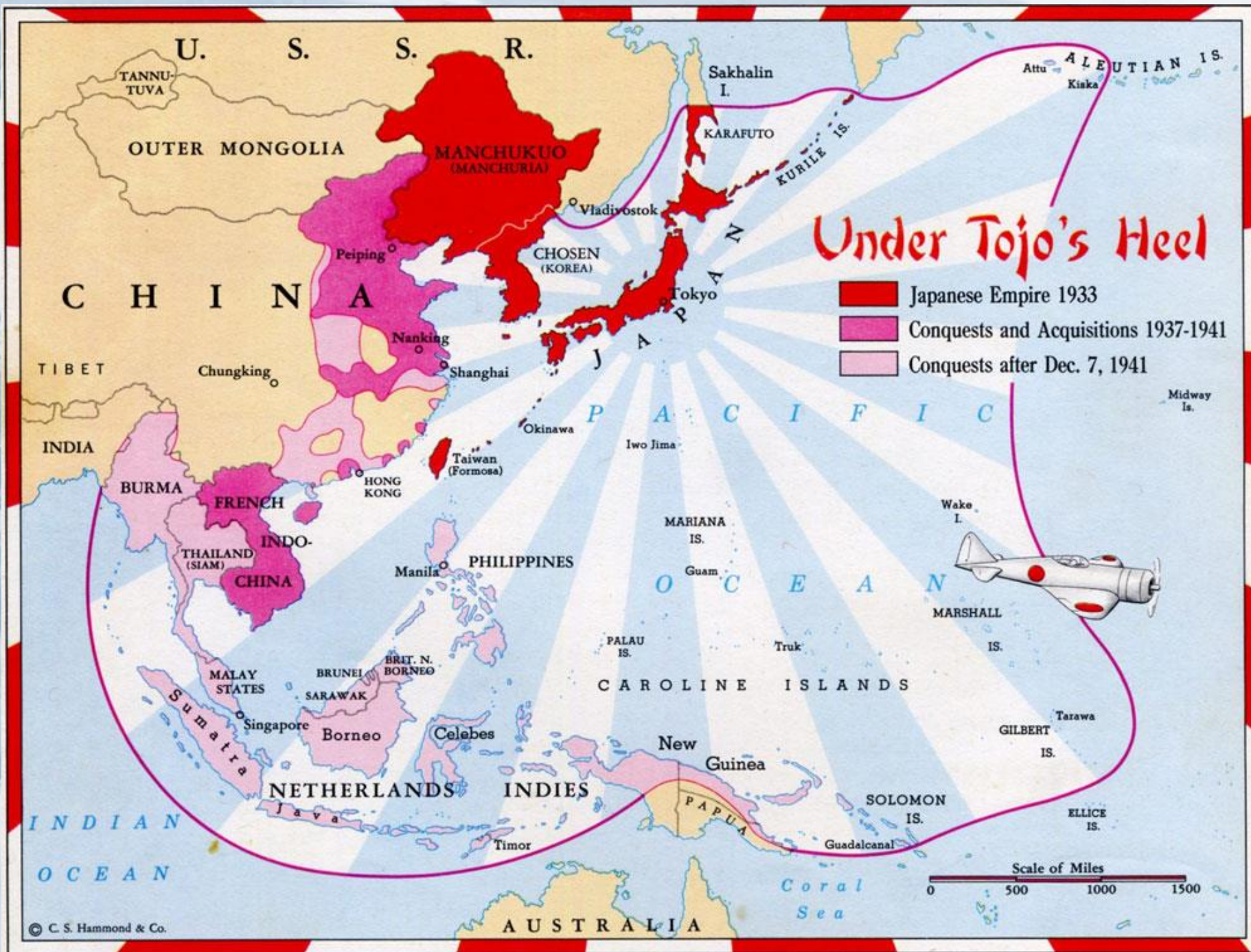

- **Italia**, co réxime fascista de **Benito Mussolini**, iniciara unha política imperialista e expansionista no ano 1935 coa invasión de Abisinia e desexaba un maior expansionismo na zona. Este camiño conduciuna a unha alianza co Terceiro Reich en 1936, dando lugar ao chamado «**Eixe Roma-Berlín**». A colaboración con Alemaña en España, Austria e Checoslovaquia foi seguida da anexión de Albania por parte das tropas italianas na primavera de 1939.

- **Xapón** era unha monarquía cun emperador de orixe divina, **Hirohito**. Os seus dirixentes consideraban que o pobo xaponés era dunha raza superior a todos os seus veciños do leste asiático. O imperio militarizado xaponés comezou en **1931** coa ocupación da provincia chinesa de Manchuria, a pesar das sancións da Sociedade das Nacións e das críticas de Estados Unidos. En 1936 asinou con Alemaña o **Pacto Antikomintern**, ao que se sumou Italia en **1937**. Nese mesmo ano invadiu unha rexión costeira da China central (Shanghai e Nanjing). Este feito significou un salto cualitativo no ritmo expansionista nipón.

- En **1939**, o camiño cara á guerra estaba aberto:

- O **Pacto de Aceiro** entre Alemaña e Italia, en maio de 1939, supuxo un reforzamento mutuo tras a ocupación de Albania.
- Pero o que resultou máis sorprendente foi o pacto e **non agresión xermano-soviético** — Pacto Ribbentrop-Mólotov— asinado en agosto de 1939. Iósif Stalin, que non podía esperar apoio nin de Francia nin do Reino Unido, gañaba tempo e seguridade cedendo ás pretensións de Hitler sobre **Polonia**. Tamén Hitler podería afrontar as previstas ofensivas no oeste sen graves riscos ás súas costas.

B/ O bando dos aliados

- O eixe vertebrador dos aliados eran as grandes democracias de **Francia** e **Reino Unido**, garantes do *statu quo* europeo na súa calidade de vencedoras de 1918. Estas intentaron evitar a guerra cedendo ás demandas dos países totalitarios coa súa «política de pacificación» e claudicación, como no caso de Abisinia, Renania, España, Austria e Checoslovaquia.

- Pero, en 1939, comprenderon que os seus inimigos só se poderían frear coas armas. Por iso deron apoio militar a Polonia na súa disputa fronteiriza con Alemaña arredor do corredor de Dánzig.

- Iniciada a guerra, á **alianza franco-británica** uníronse máis de medio centenar de países a medida que eran atacados polas forzas do Eixe: **Polonia**, que ocasionou o inicio do conflito, e os restantes países europeos ocupados tras o éxito inicial das tropas alemás; a **URSS**, inicialmente neutral polo pacto xermano-soviético de agosto de 1939 e logo belixerante ata o final da contenda; **EE. UU.**, neutral ao principio da guerra. Tamén países latinoamericanos, como **Brasil** ou **México**; asiáticos, como **Iraq** ou **Irán**; africanos, como **Etiopía** e **Exipto**, e de Oceanía, como **Australia** e **Nova Zelandia**.

- Os únicos **países neutrais** foron **Suecia, Suíza, Irlanda, España e Turquía**. Uns, polo temor ás consecuencias que tería para a súa seguridade aliñarse con un dos bandos; outros, pola división interna da súa opinión pública, e os menos, pola vontade de preservar a neutralidade.

- De todas formas, algúns mostraron máis proclividade cara ás potencias do Eixe, como a **España** de Franco en gratitude polo apoio xermano-italiano na Guerra Civil; e outros mostraron simpatía cara a Reino Unido, como **Irlanda**, por mero imperativo xeográfico.

2. A PRIMEIRA FASE DA GUERRA (1939-1942)

-A Segunda Guerra Mundial tivo dúas **fases**: a **primeira**, entre 1939 e finais de 1942, caracterizouse polas vitorias de Alemaña en Europa e de Xapón en Asia; na **segunda**, os dous últimos anos da guerra, a vitoria cambiou de bando.

2.1. A iniciativa estratéxica alemá

- O día **1 de setembro de 1939**, Alemaña invadiu Polonia. O día **3**, Francia e Reino Unido declararon, á súa vez, a guerra a Alemaña. Así comezou a contenda que ata outubro de 1940 tivo lugar na Europa continental e só tomaron parte nela a propia Alemaña, Polonia, Francia e Reino Unido.

- Nin **Italia** nin **Xapón** asumiron compromisos bélicos nese momento, adoptando unha **posición semineutral** ou de non belixerancia. Os **EE.UU.** tamén permaneceron neutrais pola súa política de illamento. Polo seu lado, a **URSS** non tomou parte inicial no conflito en virtude do seu pacto de non agresión e cooperación político-económica co Terceiro Reich, pero aproveitou para apoderarse de grandes territorios polacos e bálticos sen oposición.
- Nesas circunstancias, coa abafadora **vitoria alemá sobre as forzas polacas**, a guerra pareceu **estancarse** e localizarse, sen que houbera grandes movementos de tropas nin batallas terrestres, aéreas ou navais.

Tanque soviético T-26 desfilando fronte unha columna motorizada alemá. Polonia, setembro 1939

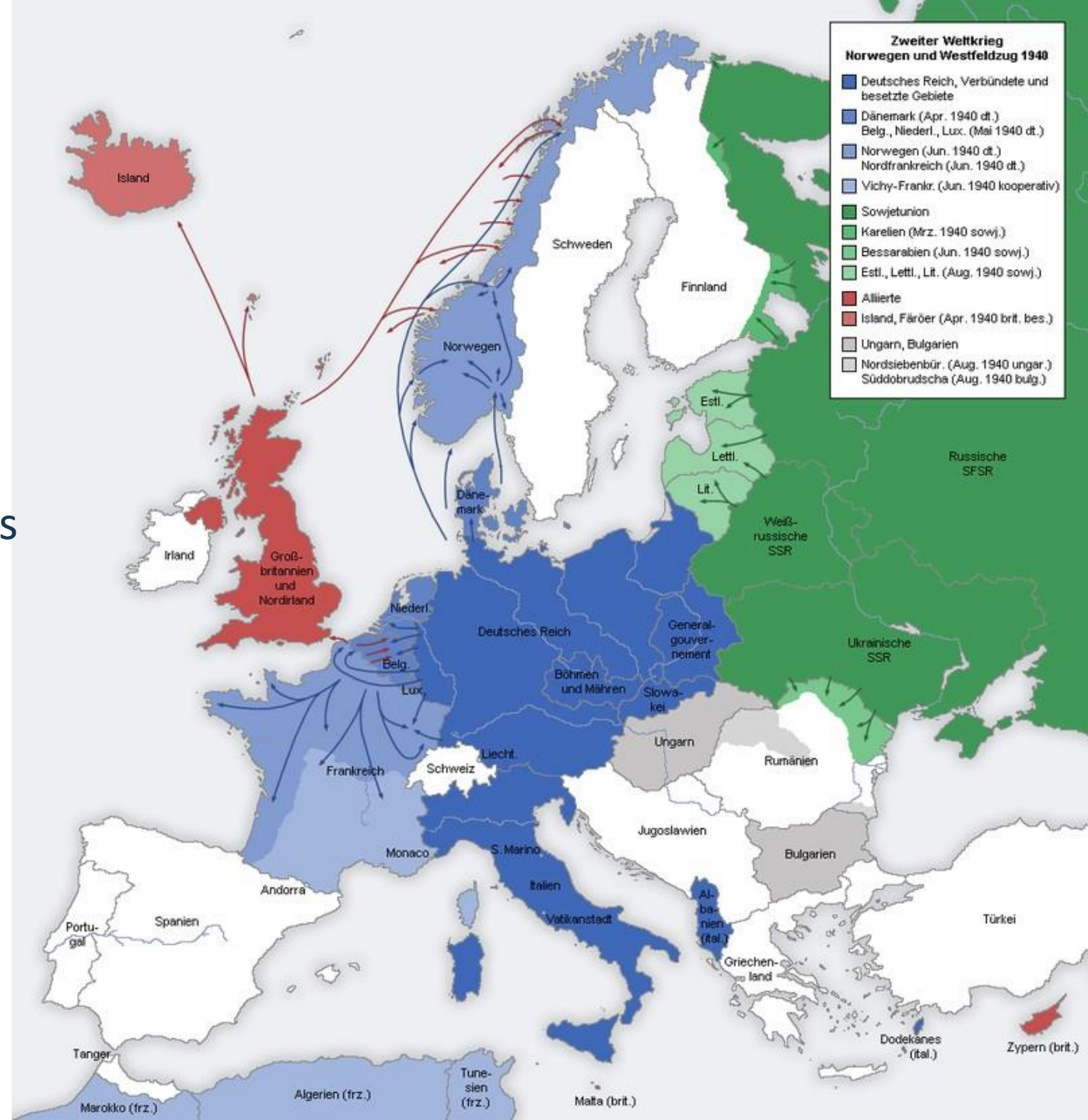
Cartel de propaganda soviético

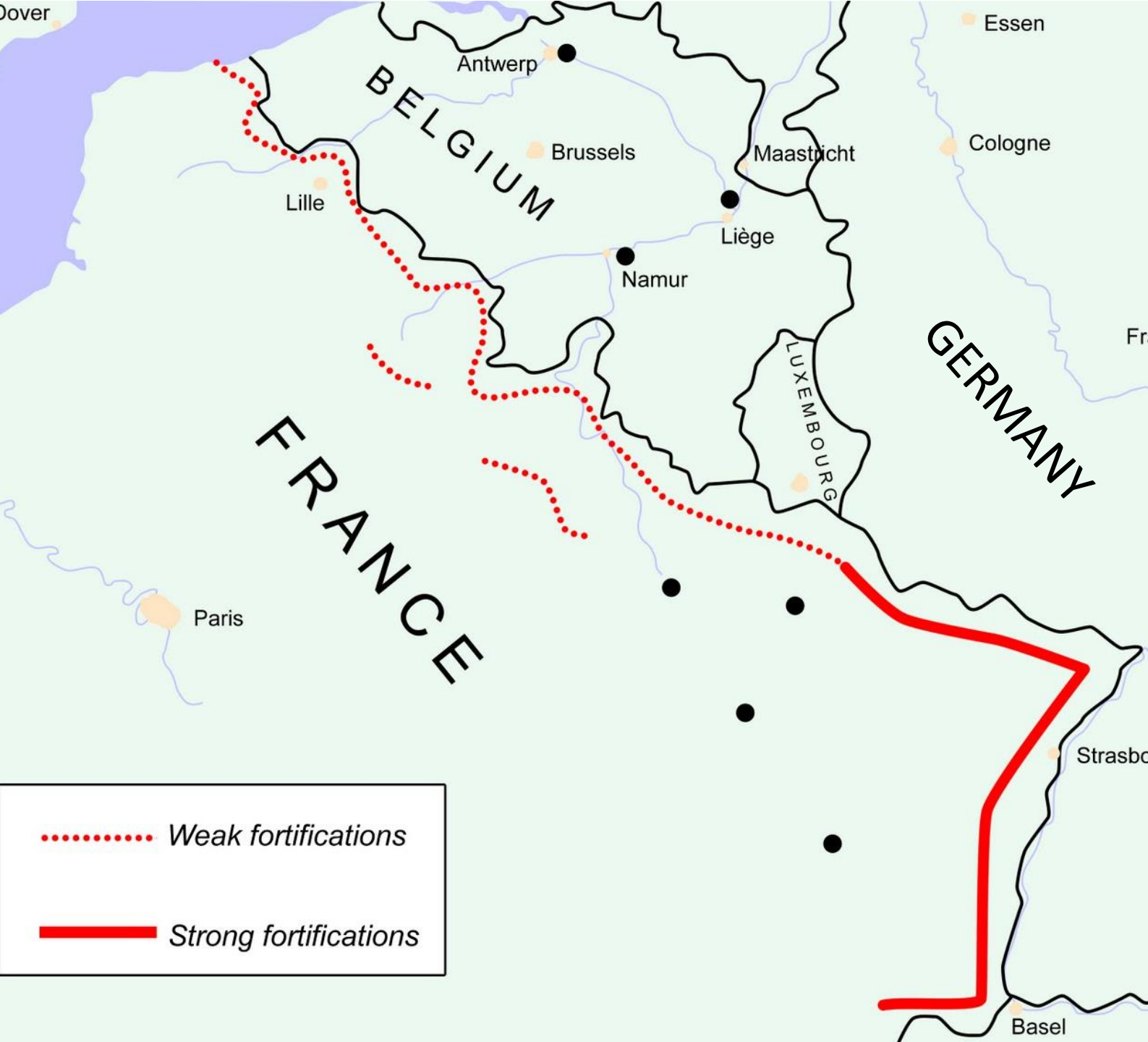
representando o avance do Exército Vermello en Polonia como medio de liberación dos ucráinos do país. No texto, pódese ler en ucráino:

"Estreitamos a nosa man aos nosos irmáns para que así poidan erguerse e liberarse do azote que durou os últimos séculos".

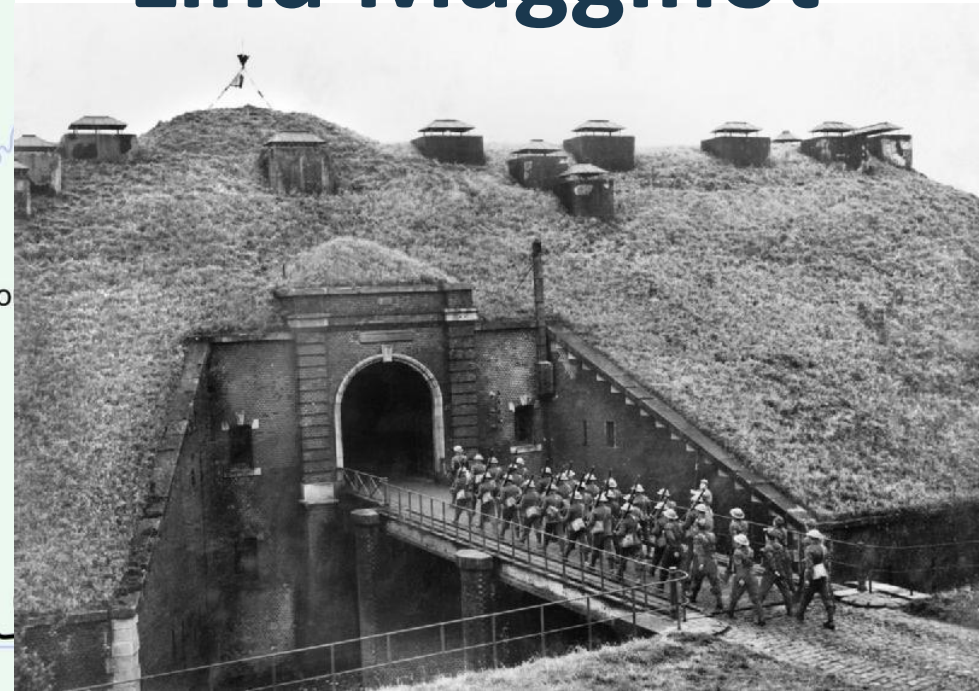
O militar simboliza a liberación dos campesiños da opresión polaca, xa que está empurrando a un personaxe vestido cun uniforme militar polaco.

- A situación comezou a cambiar na primavera de **1940**, coas ofensivas alemás de «**guerra lóstrego**». En tres meses conseguiron conquistar **Noruega** e **Dinamarca**, asegurándose o dominio do Báltico e a vital subministración de ferro sueco; polo oeste, invadiron **Holanda** e **Bélxica**, superando así as defensas francesas no Rin e achegando as súas forzas á canle da Mancha e á costa inglesa.

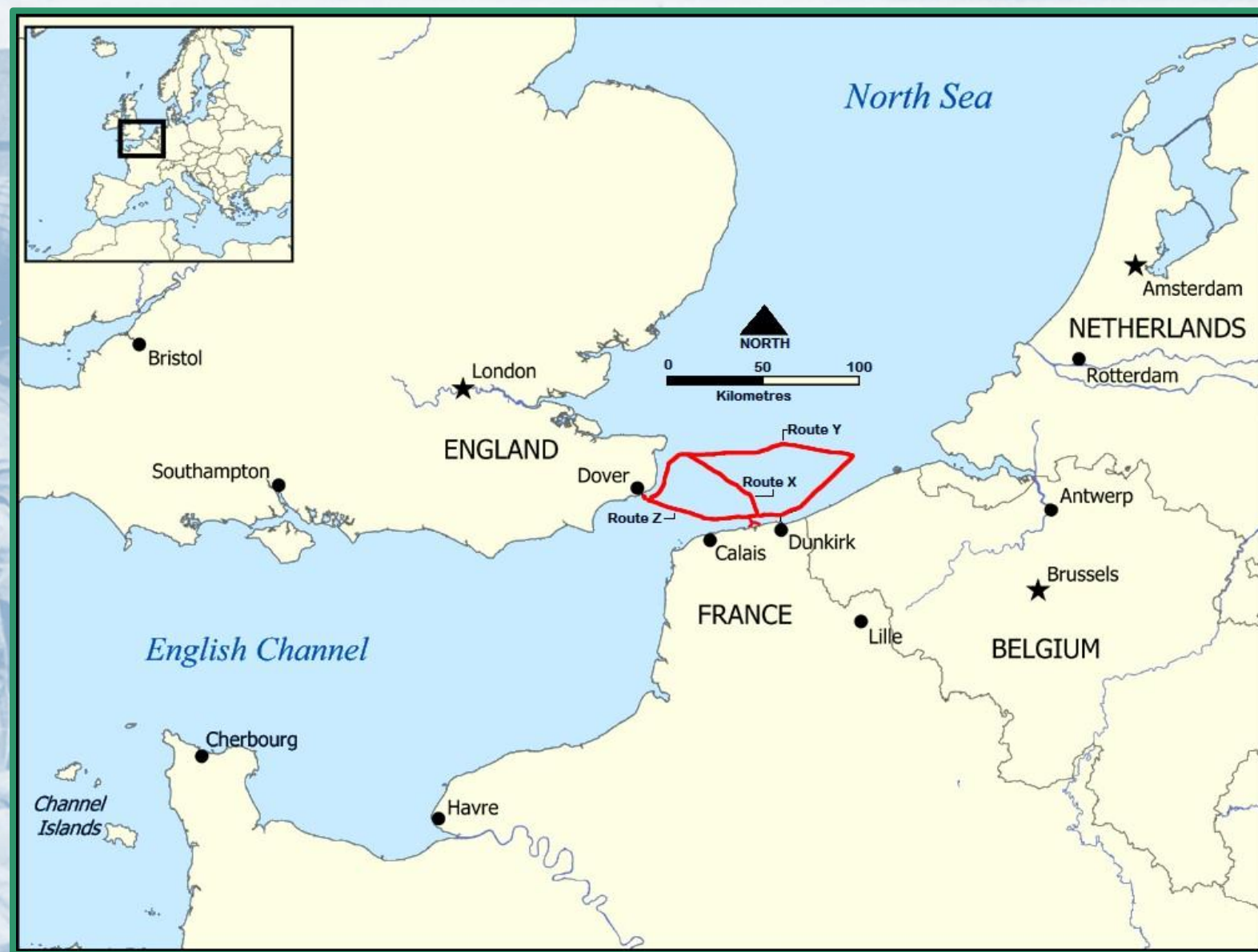
Liña Magginot

- Nesta grande ofensiva envolveron polas costas o exército galo e forzaron a **Francia** a romper a súa alianza co Reino Unido e pedir o armisticio. Francia entregou toda a súa fachada atlántica ao dominio directo alemán, incluído París, mentres se constituía un Goberno monicreque para o resto do territorio francés e as posesións africanas na cidade de **Vichy**, presidido polo mariscal **Pétain**.

A evacuación de Dunkerque - nome en clave: **operación Dinamo**- foi unha operación de evacuación das tropas aliadas en territorio francés (despois da conquista xermánica de Francia). Tivo lugar a finais de maio de 1940, e permitiu rescatar a máis de 200.000 soldados británicos e 100.000 franceses e belgas.

- Foi entón cando a **Italia** de Mussolini creu chegado o seu momento e **decidiu saír da súa non belixerancia** para aliñarse con Alemaña, **atacando os británicos en Exipto** desde as súas colonias de Libia, Etiopía e Somalia.
- Hitler tiña baixo control toda Europa, polo que pensaba que **Reino Unido** –só na loita contra o Eixe- non tardaría en sucumbir. Pero o novo primeiro ministro británico, **Winston Churchill**, decidiu resistir o expansionismo ítalo-xermano. A resposta alemá foi preparar a invasión de Inglaterra.

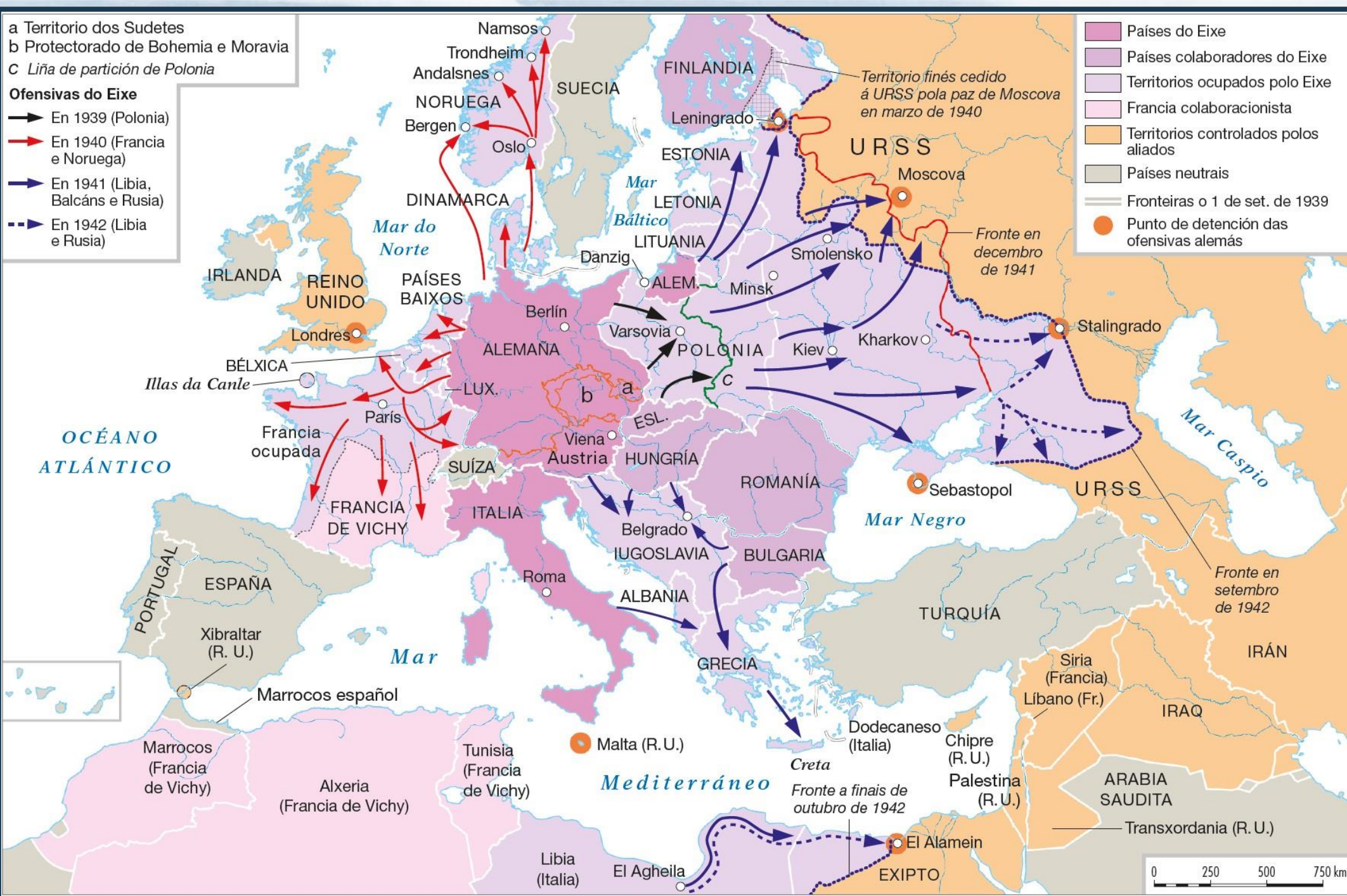

a Território dos Sudetes
b Protectorado de Bohemia e Moravia
c *Liña de partición de Polonia*

Ofensivas do Eixe

- En 1939 (Polonia)
- En 1940 (Francia e Noruega)
- En 1941 (Libia, Balcáns e Rusia)
- En 1942 (Libia e Rusia)

- Países do Eixe
- Países colaboradores do Eixe
- Territorios ocupados polo Eixe
- Francia colaboracionista
- Territorios controlados polos aliados
- Países neutrais
- Fronteiras o 1 de set. de 1939
- Punto de detención das ofensivas alemás

2.2. A “batalla de Inglaterra” e a guerra naval no Atlántico

A/ A batalla de Inglaterra

Para lograr unha invasión sen contratempos, era preciso inutilizar as defensas aéreas británicas e cortar as súas vitais subministracións navais. Desde inicios de **xullo** de **1940**, a Luftwaffe dedicouse a bombardear as defensas costeiras do Reino Unido, as instalacións industriais próximas a Londres, os aeródromos militares e a rede de estacións do radar.

- Sen embargo, a superioridade británica no aire fixo que en **agosto** os alemáns cambiaran os seus obxectivos e comezaran a bombardear as cidades británicas.

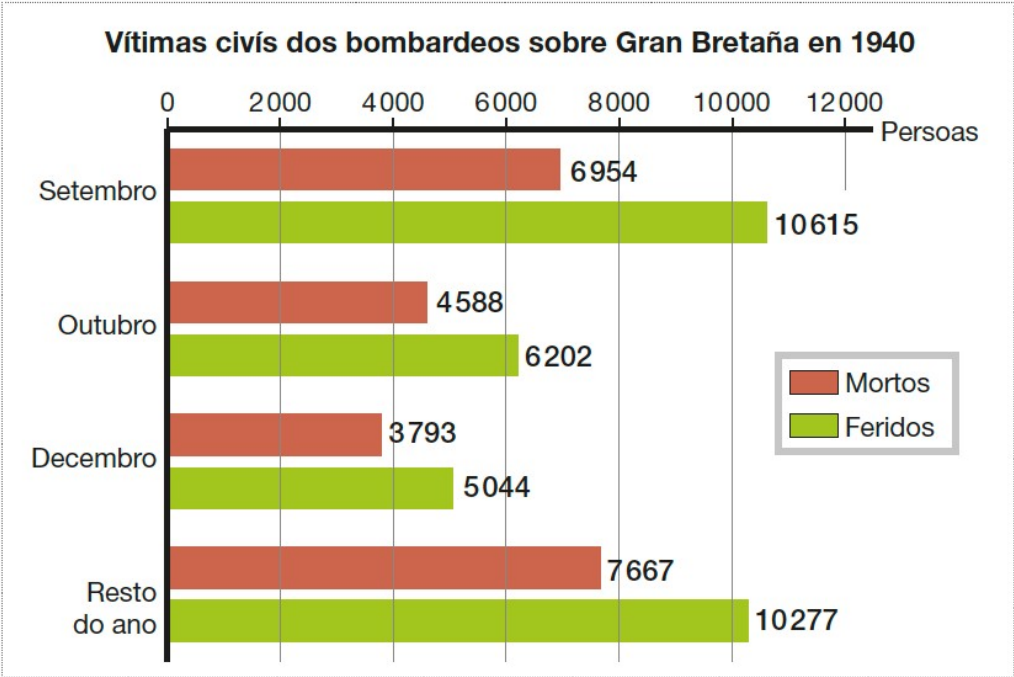

- Os bombardeos causaron máis de **43. 000 vítimas civís**, pero os alemáns non puideron dobrigar a resistencia aérea británica e tiveron que cancelar a invasión por falta de medios para poder levala a cabo cunhas mínimas posibilidades de éxito. En outubro, coa batalla do Atlántico en pleno apoxeo, a batalla de Inglaterra rematou en táboas: a pesar dos mortíferos bombardeos, non foi posible o desembarco de tropas e Hitler obtivo a súa primeira derrota estratéxica. A pesar de todo, Reino Unido seguía cercado e illado.

Material de guerra destruído					
Meses (1940)	X	A	S	O	Total
Cazas inglesas perdidos	58	360	361	136	915
Avións alemáns destruídos*	164	662	582	325	1733
Avións alemáns destruídos**	203	1133	1108	254	2698

* Cifras alemás ** Cifras inglesas

B/ A guerra no Atlántico foi un combate a morte polo corte ou continuidade dos **transportes mercantes** que abastecían o **asediado Reino Unido**. Os británicos mantivéronse, a duras penas, apoiados por unha pequena contribución de Estados Unidos, en forma de venda de armamento e apoio loxístico nos combates navais atlánticos.

En marzo de **1941**, **Roosevelt** conseguiu do Congreso de Estados Unidos a aprobación da **Lei de préstamo e arrendo** (*Lend and Lease Act*) pola que se facilitaba a venda de material militar ao Reino Unido e outros países aliados en vantaxosas condicións de pagamento. En agosto tivo un encontro con Winston Churchill no que asinaron a **Carta do Atlántico**, con compromisos de colaboración futura.

THE Atlantic Charter

THE President of THE UNITED STATES OF AMERICA and the Prime Minister, Mr. Churchill, representing HIS MAJESTY'S GOVERNMENT IN THE UNITED KINGDOM, being met together, deem it right to make known certain common principles in the national policies of their respective countries on which they base their hopes for a better future for the world.

1. Their countries seek no aggrandizement, territorial or other.
2. They desire to see no territorial changes that do not accord with the freely expressed wishes of the peoples concerned.
3. They respect the right of all peoples to choose the form of government under which they will live, and they wish to see sovereign rights and self-government restored to those who have been forcibly deprived of them.
4. They will endeavor, with due respect for their existing obligations, to further the enjoyment by all States, great or small, victor or vanquished, of access, on equal terms, to the trade and to the raw materials of the world which are needed for their economic prosperity.
5. They desire to bring about the fullest collaboration between all nations in the economic field with the object of securing, for all, improved labor standards, economic advancement and social security.
6. After the final destruction of the Nazi tyranny, they hope to see established a peace which will afford to all nations the means of dwelling

in safety within their own boundaries, and which will afford assurance that all the men in all the lands may live out their lives in freedom from fear and want.

7. Such a peace should enable all men to traverse the high seas and oceans without hindrance.

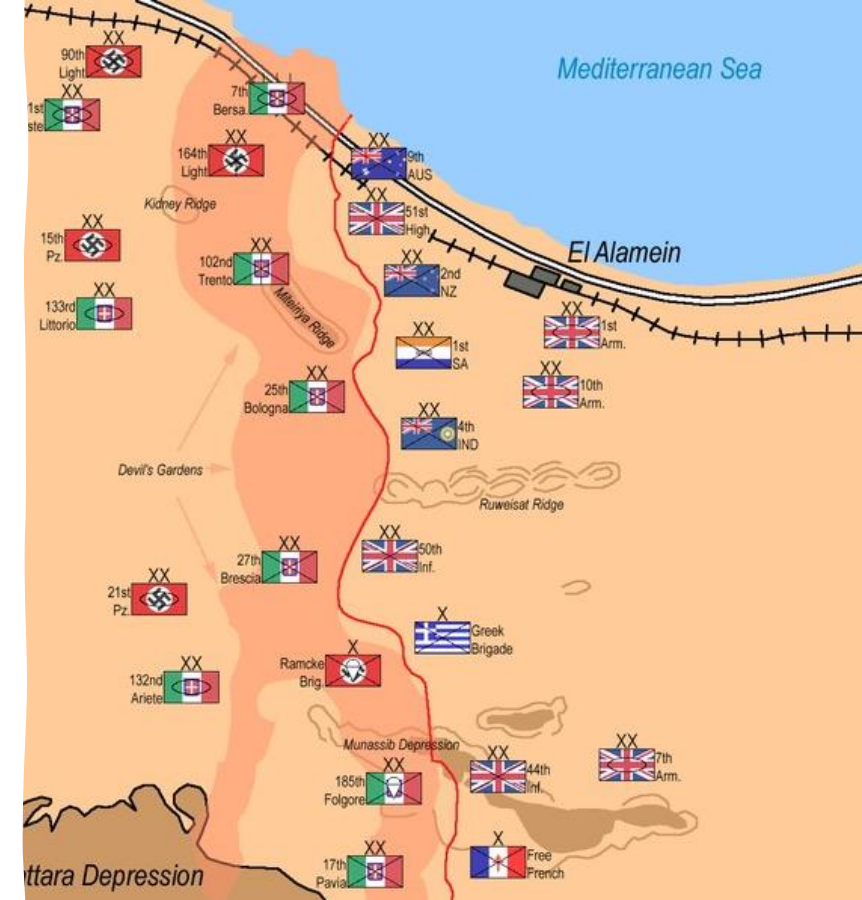
8. They believe that all of the nations of the world, for realistic as well as spiritual reasons, must come to the abandonment of the use of force. Since no future peace can be maintained if land, sea or air armaments continue to be employed by nations which threaten, or may threaten, aggression outside of their frontiers, they believe, pending the establishment of a wider and permanent system of general security, that the disarmament of such nations is essential. They will likewise aid and encourage all other practicable measures which will lighten for peace-loving peoples the crushing burden of armaments.

FRANKLIN D. ROOSEVELT

WINSTON S. CHURCHILL

August 14, 1941

- A confirmación da vitoria británica tivo lugar no mesmo momento en que a **guerra** se estendía polo **leste de Europa** e **o norte de África**, en virtude das campañas italianas contra **Grecia** e **Exipto** (outubro de **1940**). Os pésimos resultados obtidos polos exércitos de Mussolini obrigaron a Hitler a acudir en axuda do seu novo e vulnerable aliado, tanto no sur de Europa coma no norte de África, co envío do **Afrika Korps** baixo o mando do xeneral Rommel. O escenario da guerra, nun principio centroeuropeo, estendérase considerablemente.

«Crédeme (...) nada está perdido (...) Porque Francia non está soa! Ten un vasto imperio tras ela. Pode formar un bloque co imperio británico que (...) continúa a loita. Pode, (...) utilizar ilimitadamente a inmensa industria de Estados Unidos. Esta guerra non está limitada ao desgraciado territorio do noso país (...) é unha guerra mundial. (...)

Eu, o xeneral **De Gaulle**, actualmente en Londres, invito aos oficiais e aos soldados franceses a que se encontren en territorio británico (...), aos enxeñeiros e aos obreiros especializados das fábricas de armamentos (...), a poñerse en contacto comigo. Suceda o que suceda, a chama da **resistencia francesa** non debe extinguirse e non se extinguirá».

Mensaxe radiofónica do xeneral Charles de Gaulle (Londres, 18 de xuño de 1940).

2.3. A guerra no Leste

- O seguinte fito da guerra tivo lugar en **xuño de 1941**, cando Hitler ordenou poñer en marcha a súa longamente planeada **Operación Barbarroxa**: a **invasión da Unión Soviética**. Para iso constituíu tres grandes corpos de exército (*Wehrmacht*) con máis de tres millóns e medio de homes.
- O **obxectivo** era **conquistar** en poucas semanas as cidades de **Leningrado, Moscova, Kiev e Stalingrado**. Hitler consideraba que a previsible derrota da URSS lle serviría para asegurar as súas costas orientais e garantir as subministracións de trigo e petróleo, que escaseaban en Alemaña e na Europa ocupada.

- As tropas soviéticas, se ben se retiraron cara ao interior, non se renderon e mostraron síntomas de crecente resistencia e vontade de contraataque. A finais de 1941, o «**xeneral inverno**» paralizou as tropas alemás e impediulles conquistar as cidades declaradas obxectivos da ofensiva (salvo Kiev). Xa entón, a *Wehrmacht* perdera case medio millón de soldados e o 47 % dos seus blindados.

- Pola contra, o Exército Vermello, a pesar das súas masivas perdas humanas, non presentaba síntomas de colapso e a finais de xullo chamaba a filas 5,3 millóns de reservistas que defenderon as liñas arredor de Leningrado, Moscova e Stalingrado.

- A **paralización da ofensiva alemá** e a **estabilización da fronte oriental**, a fins de **1941**, constituíron un dos grandes fracasos militares de Hitler e dos seus asesores militares, e acabaría xerando as condicións para a derrota final de Alemaña.

«Camaradas!, Ciudadáns! Irmáns e Irmás! Homes do noso Exército e a nosa Mariña! Diríxome a vós, os meus amigos! O pérfido ataque militar á nosa terra, iniciado o 22 de xuño pola Alemaña de Hitler, continúa.

A pesar da heroica resistencia do Exército Vermello (...), o inimigo segue avanzando, lanzando forzas de refresco ao ataque. (...) Lograron capturar Lituania, unha considerable parte de Letonia, o oeste da Rusia branca e parte do oeste de Ucraína. A forza aérea fascista está (...) bombardeando Murmansk, Orsha, Mogilev, Smolensko, Kiev, Odessa e Sebastopol.

(...) É realmente certo que as tropas da Alemaña fascista son invencibles, como é pregoado sen parar polos xactanciosos propagandistas fascistas? Por suposto que non! (...) Todas as nosas forzas para apoiar o noso heroico Exército Vermello, á nosa gloriosa Armada Vermella! Todas as forzas do pobo para a demolición do inimigo! Adiante, a pola nosa vitoria!».

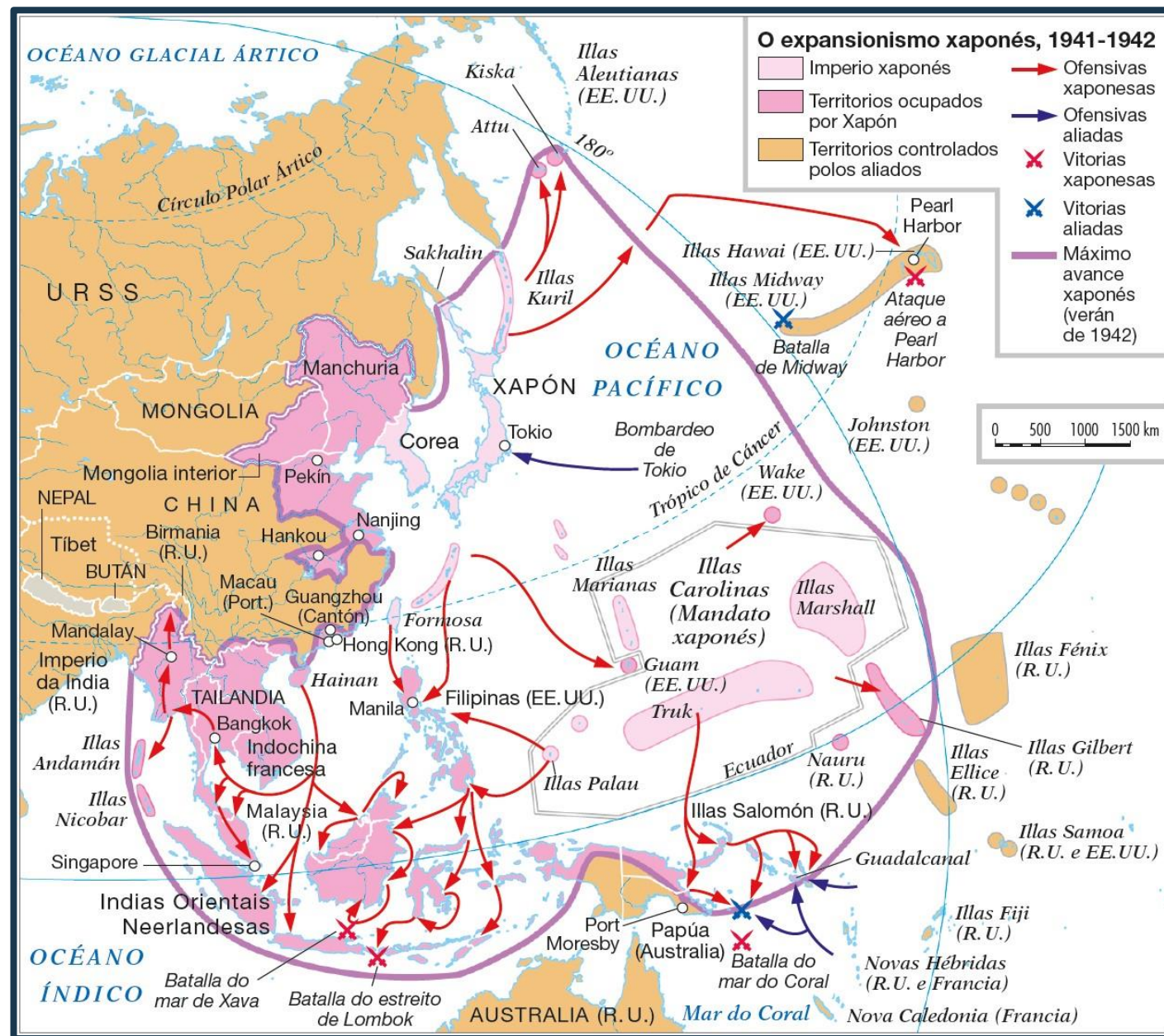
Discurso de Stalin chamando á resistencia (3 de xuño de 1941).

2.4. A mundialización da contenda: a fronte do Pacífico

- O 7 de decembro de 1941, a aviación xaponesa atacou Pearl Harbor, principal base de EE. UU. no Pacífico central, danando e destruindo gran parte da súa frota; este feito provocou a súa entrada na guerra. Nos meses seguintes, Xapón invadiu os territorios británicos de Malaisia, Singapore, parte de Birmania, as Filipinas estadounidenses, a Indochina francesa (Vietnam e Camboxa) e as Indias Orientais Neerlandesas (Xava, Borneo e illas Célebes). Os soños imperiais nipóns fixéranse realidade.

- Xapón confirmara o seu compromiso co Eixe Roma-Berlín cando asinou con estas potencias, en setembro de **1940**, o **Pacto Tripartito**. Loxicamente, evitou comprometerse a atacar a Unión Soviética, xa que a estratexia xaponesa era crear o seu imperio enfrontándose a Estados Unidos e a outras potencias europeas ás que quería desalojar do Pacífico e de Asia oriental. Soamente contaba con Tailandia como aliado e co estado monicreque de Manchukuo, na antiga Manchuria.

- Ante o avance xaponés, **EE. UU. puxo o seu potencial económico, humano e bélico do lado dos aliados**, supoñendo un cambio decisivo no desenvolvemento da guerra. A mediados de 1942, detivo a expansión xaponesa; a contenda empezou a cambiar a favor dos aliados. As tropas estadounidenses recuperaron os territorios perdidos e derrotaron sistematicamente as tropas imperiais nipoas.

Aitape, Nova Guinea, 1943. Un soldado australiano a piques de ser decapitado cunha katana. Moitos prisioneiros de guerra aliados foron executados polas forzas xaponesas durante a Guerra do Pacífico (1937-1945).

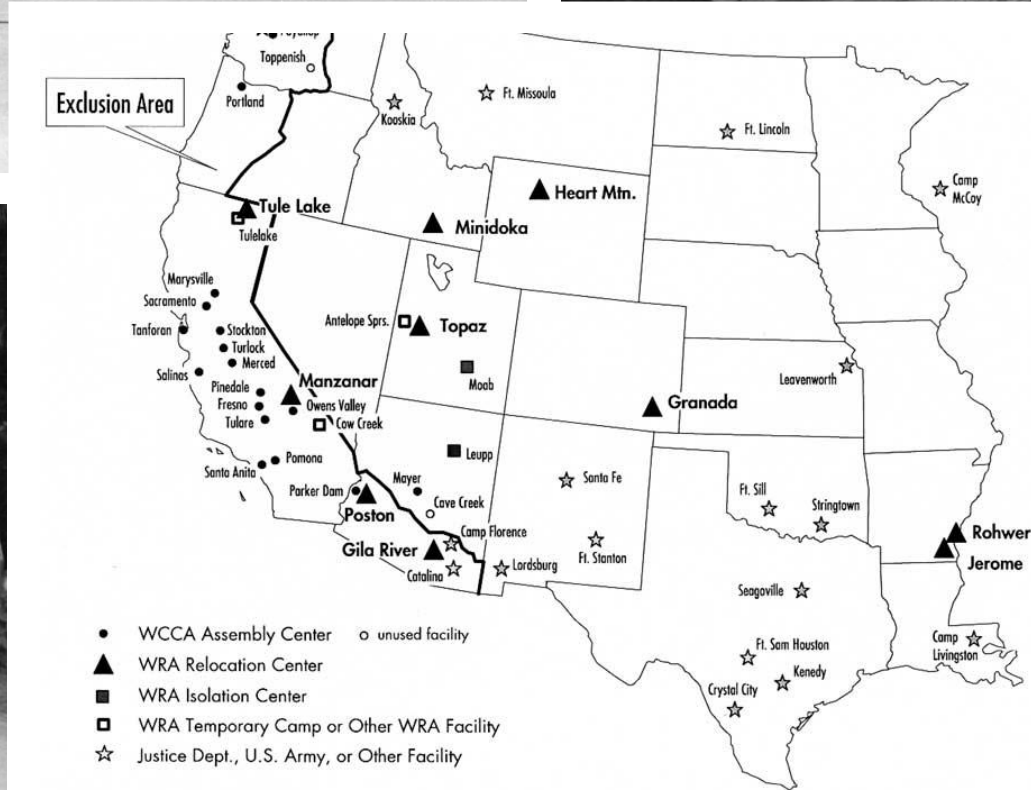

“Tratar de establecer cal dos dous agresores do Eixo, Alemaña ou Xapón, foi o máis brutal cara aos pobos que perseguiu non tería sentido. Os alemáns mataron a seis millóns de xudeus e vinte millóns de rusos; os xaponeses masacraron a trinta millóns de filipinos, malaios, vietnamitas, camboxanos, indonesios e birmanos e, polo menos, a vinte e tres millóns de etnia chinesa. Ambas as nacións saquearon os países que conquistaron a unha escala monumental, aínda que Xapón roubou máis durante un período máis longo que os nazis. Ambos os conquistadores escravizaron a millóns e explotáronos como man de obra forzada —e, no caso dos xaponeses, como escravas sexuais, mulleres de consolo para as tropas na liña de combate. No caso de ser prisioneiro de guerra dos nazis procedente do Reino Unido, Estados Unidos, Australia, Nova Zelandia ou Canadá (pero non Rusia), enfrontábanse a unha taxa de mortalidade do 4%; [en comparación] a taxa de mortalidade para os prisioneiros de guerra aliados detidos polos xaponeses era de case o 30%”

Chalmers Johnson, *Looting of Asia*

**Campos de
concentración
xaponeses nos EEUU**

- A apertura de fronteiras de combate tanto en Europa coma no Pacífico, a participación das grandes potencias coloniais e a incorporación ao conflito de Estados Unidos converteron a guerra nunha **contenda planetaria sen precedentes**.

